

„...a Munkácsi Egyházmegye fejedelme...”

Tanulmányok és források Firczák Gyula munkácsi püspök
munkásságának megismeréséhez

Szerkesztette:

MAROSI ISTVÁN

Nyíregyháza – Beregszász

2019

Firczák Gyula püspök tevékenysége a Hajdúdorogi Egyházmegye felállításának ügyében

VÉGHSEŐ TAMÁS

MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport

A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításának¹ két lényegi mozzanata - Ferenc József király 1912. május 6-án meghozott, az alapításról szóló rendelete és Szent X. Piusz pápa június 8-án kiadott Christifideles graeci kezdetű alapító bullája – közé esik Firczák Gyula munkácsi püspök június első napján bekövetkezett halálának dátuma. A magyar ajkú és identitású görögkatolikusok számára felállított új egyházkormányzati egység, mely egyúttal a dualizmus korának egyetlen katolikus egyházat érintő ilyen jellegű változása, a főpásztor két évtizedes, tartalmas és küzdelmes püspök szolgálatának utolsó releváns momentumja. A Hajdúdorogi Egyházmegye felállításához hosszú, rögös út vezetett, amit a magyar görögkatolikus narratíva „kálvária-útként” jellemez,² s aminek utolsó két évtizedét Firczák Gyula munkácsi püspökként kísérte végig. Szerepe az eseménytörténetben két szempontból is meghatározó. A magyar görögkatolikusok túlnyomó többsége a Munkácsi Egyházmegye területén élt. Következésképpen a magyar görögkatolikus egyházmegye létrejöttében döntő jelentőségű kérdés, a magyar nyelv liturgikus használatának kérdése, mely az 1890-es években komoly válsághelyzetet idézett elő, az ő hatáskörébe tartozó, megoldandó probléma volt. Ugyanebből az okból kifolyólag a magyar görögkatolikusok számára felállítandó új egyházmegye megszervezésének kérdése is elsősorban őt érintette, hiszen az új egyházkormányzati egységbe legnagyobb számban a Munkácsi Egyházmegyéből sorolhattak át parókiákat.

Dolgozatomban alapvetően ezt a két kérdéskört szeretném érinteni: 1. a magyar liturgikus nyelv kérdését, illetve 2. a Hajdúdorogi Egyházmegye felállításának eseménytörténetét Firczák Gyula püspök szerepére fókuszálva.

Közismert, hogy a magyar nyelv liturgikus használatának engedélyezése és egy önálló magyar görögkatolikus egyházmegye felállításának igénye szorosan összekapcsolódott. A magyar identitású görögkatolikus közösségekben a 18. század végétől kézíratos liturgiafordítások létrejötté és elterjedése

1 A téma legújabb feldolgozása: VÉGHSEŐ TAMÁS – TERDIK SZILVESZTER – KOCSIS FÜLÖP: „...minden utamat már előre láttad...” *Görögkatolikusok Magyarországon*, Strasbourg, 2012.

2 SZABÓ JENŐ: *A görög-katolikus magyarság utolsó kálvária-útja, 1896–1912*, Budapest, 1913.

révén konkretizálódik a magyar nyelv liturgikus használatára vonatkozó igény.³ Az önálló egyházkormányzati egységre irányuló gondolat akkor fogalmazódik meg, amikor az illetékes egyházi hatóságok tiltani kezdik a magyar nyelv liturgikus használatát. A magyar görögkatolikusok – élükön a hajdúdorogiakkal – a kiegyezés utáni évektől kezdődően arra az álláspontra helyezkednek, hogy a magyar nyelv liturgikus használatának engedélyezését egy magyar nemzetiségi jellegű görögkatolikus egyházmegye eszközölheti ki. A magyar görögkatolikus mozgalom dimenzióit a Munkácsi Egyházmegyén belül jól illusztrálja az a tény, hogy a mozgalom „motorja”, a hajdúdorogi közösség nem csak a legnagyobb lélekszámú magyar görögkatolikus egyházközség, hanem magának a Munkácsi Egyházmegyének is a legnagyobb parókiája volt. Az 1873-ban köztes megoldásként itt létrehozott hajdúdorogi külhelynökség,⁴ illetve az annak megbízásából 1879-től ténykedő liturgikus fordító-bizottság nagy szolgálatot tett a magyar görögkatolikus ügynek.⁵ 1881-ben a magyar görögkatolikusok mozgalmát képviselő hajdúdorogi Állandó Végrehajtó Bizottság elérkezettnek látta az időt arra, hogy a külhelynökségből egyházmegye fejlődjön ki. Az erre vonatkozó igényüket a kormányzat és az uralkodó is teljesíthetőnek látta, viszont a katolikus püspöki kar – az eperjesi és a munkácsi püspökök kivételével – a magyar görögkatolikus egyházmegye felállítása ellen foglalt állást, mivel a latin szertartású püspökök a magyar nyelv liturgikus használatának további elterjedésétől tartottak – esetükben a latin rovására. Látna a meghatározó egyházi körök ellenkezését, a kormányzat levette a napirendről a magyar görögkatolikus püspökség megalapításának kérdését.⁶

A nem várt elutasítás visszavetette a hajdúdorogi mozgalmat is, mely ismét jelentősebb aktivitást már Firczák Gyula püspöksége idején mutatott. Újabb konkrét lépések megtételére az 1896. évi millenniumi ünnepségek hazafias légköre teremtett lehetőséget. Májusban Kovács József, Hajdúdorog parlamenti képviselője interpellációt intézett Wlassics Gyula kultuszminiszterhez azt tudakolva, hogy szándékában áll-e végre a

3 IVANCSÓ ISTVÁN (szerk.): *Liturgikus örökségünk II. A Krucsay-féle liturgiafordítás fakszimiléje kiadásának alkalmából 2003. október 30-án rendezett szimpózium anyaga*, Nyíregyháza, 2003. NYÍRÁN JÁNOS: *Az első magyar nyelvű liturgiafordítás Lupess István 1814-es kéziratában*, Nyíregyháza, 2011.

4 JANKA GYÖRGY: *A hajdúdorogi külhelynökség története*, in IVANCSÓ I., (szerk.): *Liturgikus örökségünk* (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 8.), Nyíregyháza, 2002, 7–16.

5 A témához: IVANCSÓ ISTVÁN (szerk.): *Liturgikus örökségünk III. A 125 éve alakult hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság utolsó műve, a Danilovics-énekkönyv megjelenésére 2004. április 29-én rendezett szimpózium anyaga*, Nyíregyháza, 2004.

6 VÉGHSEŐ TAMÁS: *Kísérlet egy magyar görögkatolikus püspökség felállítására 1881-ben*, in SOMORJAI ÁDÁM OSB – ZOMBORI ISTVÁN (szerk.): *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, Historicus Ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2016, 315–325.

kormánynak lépéseket tenni a magyar görögkatolikus püspökség felállítása érdekében. Az Állandó Végrehajtó Bizottság újabb kérvényeket készített, melyeket a miniszterelnöknek, a kultuszminiszternek a házelnöknek, valamint Vaszary Kolos esztergomi érsek adtak át. A kérvények mellett átnyújtották az elkészült magyar nyelvű szertartási könyvek egy-egy példányát is. A kezdeményezés azonban ez alkalommal is fájó kudarchoz vezetett. A Bizottság tagjai azzal kívánták budapesti jelenlétüket és követjárásuk tárgyát a fővárosi és az országos közvélemény előtt kihangsúlyozni, hogy június 27-én reggel teljesen magyar nyelvű Szent Liturgiát végeztek az Egyetemi templomban. Az esemény nagy sajtónyilvánosságot kapott: mind a készülő eseményről, mind pedig az elvégzett ünnepélyes Szent Liturgiáról bőséges sajtótudósítások születtek. A Pester Lloyd tudósítása hamar eljutott Rómába, ahol augusztus 20-án a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja már Vaszary Kolos esztergomi érsek és Vályi János eperjesi püspök időközben bekért jelentésével együtt tárgyalta az ügyet.⁷ A szentszéki vizsgálat eredményeként szeptember 2-án az a döntés született, hogy mind a magyar nyelv használata, mind a liturgikus könyvek kiadása súlyos és megszüntetendő visszaélés. Erről Ledochowski bíboros, a Propaganda-Kongregáció vezetője szeptember 20-án értesítette mind a hercegprímást, mind pedig a munkácsi és az eperjesi püspököket. Az érintett püspököket a Szentszék kötelezte arra, hogy tegyenek meg mindent a bevezetett visszaélések megszüntetése érdekében, vonják szigorú ellenőrzés alá azokat az egyházközségeket, amelyek a magyar nyelv használatában leginkább kitűnnek és mozdítsák el helyeikről azokat a papokat, akik a hajdúdorogi mozgalommal szimpatizálnak.

A bécsi nunciatúrán keresztül szóbeli értesítést kapott a tiltásról a magyar kormány is, melynek alapján Bánffy miniszterelnök kijelentette, hogy mindaddig nem lehet szó magyar görögkatolikus püspökség felállításáról, míg a Szentszék a magyar nyelv használatát nem engedélyezi. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a kormány tétlen kívánt maradni. 1898 márciusáig három magyar memorandum is érkezett a Szentszékhez, melyek mindegyike a tiltás visszavonását sürgette.⁸ A lelki igény és a történeti előzmények mellett az emlékiratok leginkább a román görögkatolikusok nyelvhasználatára hivatkoztak és sérelmezték, hogy a Szentszék megtagadja a magyaroktól azt, amit engedélyez a románoknak. Egyházi részről mind Vaszary hercegprímás, mind pedig Firczák Gyula munkácsi püspök a tiltás szigorúságának enyhítését kérte, míg Vályi János eperjesi püspök haladéktalanul kihirdette a tiltó határozatot. A magyar liturgia ellenzői is eljuttatták álláspontjukat a Szentszékhez. Az egyháziak közül Drohobeczky Gyula kőrösi püspök több levélben részletesen ismertette súlyosan elmarasztaló véleményét mind a görögkatolikus magyarok

7 A tárgyalás összes irata: AAEESS (Archivio storico della Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari), Austria-Ungheria anno 1896–1899. pos. 800. fasc. 346.

8 AAEESS Austria-Ungheria anno 1896–1899. pos. 800. fasc. 349. fol. 76v–93v.

mozgalmáról, mind pedig a velük szimpatizáló Firczák Gyula püspökről. A románok részéről a Román Nemzeti Pártban politizáló görögkatolikus pap, Vasile Lucaciu, illetve a későbbi lugosi és szamosújvári püspök, Vasile Hossu igyekezett a magyar görögkatolikusok mozgalmát tisztán politikai célzatú mozgalomként feltüntetni és a Szentszék előtt hitelteleníteni. XIII. Leó pápa szakértőként Nikolaus Nilles jezsuita tudóst, a keleti egyházak történelmének és liturgiájának kiváló ismerőjét kérte fel a kérdés tanulmányozására, aki elutasította ugyan a magyar kormány érveit, de a magyar nyelv használatának tilalmát nem látta indokoltnak. Azt tanácsolta – sajnos eredmény nélkül –, hogy a Szentszék inkább használja fel a magyar kormány buzgóságát és érje el, hogy az állam költségén hittanilag kifogástalan liturgikus könyvek kerüljenek kiadásra.⁹

Érdemes az eseménysor vizsgálatakor egy kicsit elidőzni Firczák Gyula személyénél. Azzal, hogy támogatja a magyar görögkatolikusok ügyét, alapvetően püspök-elődeinek hagyományát folytatja. Velük ellentétben viszont neki már komoly konfliktust is fel kell vállalnia. Az 1896-os szentszéki tiltás rendkívül szigorú és nagyon távol áll a realitásoktól. Teljesen betiltani a magyar nyelv használatát és egyházfegyelmi lépéseket foganatosítani a magyar ügyet támogató papokkal szemben a magyarországi belpolitikai viszonyok mellett képtelenség lett volna még egy ellenséges érzelmű munkácsi püspök esetében is. De ez távol állt Firczák püspöktől, aki az egyházmegyéje alföldi részein élő magyar híveinek igényeit maga is jogosnak tartotta. Sokat kockáztatott viszont azzal, hogy a szigorú szentszéki tiltás élet tompítani igyekezett. Ez egészen egyértelműen kiviláglik az ezekből az évekből származó szentszéki dokumentumokból, melyeket a Vatikáni Titkos Levéltár őriz. A Kongregáció felszólította Firczák püspököt arra, hogy gyakoroljon közvetlen felügyeletet a mozgalom központja, Hajdúdorog felett és távolítsa el onnan azokat az egyházi személyeket, akik támogatják a mozgalmat. Firczák püspök tudomására hozták azt is, hogy jöllehet a püspök biztosította a Kongregációt arról, hogy ilyen értelmű intézkedéseket hozott, más forrásokból a bíborosok arról értesültek, hogy nem lép fel kellő eréllyel a mozgalommal szemben. A Firczák püspökhöz intézendő levél vázlatát tartalmazó iratban ezt követi annak rögzítése, hogy a püspökjelöltek kiválasztásánál a jövőben a Szentszéknek jobban oda kell figyelnie „az ebből a szempontból kevésbé biztos személyek” kinevezésének megakadályozására.¹⁰ Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy Firczák püspök a Szentszék előtt kegyvesztett lett és még azt is kimondják, hogy a jövőben

9 AAEESS Austria-Ungheria anno 1896–1899. pos. 800. fasc. 349. fol. 91rv. VÉGHSEŐ TAMÁS: *Nikolaus Nilles és a magyar görög katolikus liturgia ügye*, in VÉGHSEŐ TAMÁS (szerk.): *Symbolae. A görög katolikus örökségkutatás útjai. A Nikolaus Nilles SJ halálának 100. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*, Nyíregyháza, 2010, 91–101.

10 AAEESS Austria-Ungheria anno 1896–1899. pos. 800. fasc. 350. fol. 27–28.

meg kell akadályozni a Firczákéhoz hasonló szellemiségű jelöltek püspöki kinevezését.

Véleményem szerint ez a momentum magyarázza azt, hogy a magyar görögkatolikusok 1900 márciusában lezajlott római zárandoklatát miért nem Firczák püspök vezette. A zárandokcsoport élén az a Vályi János eperjesi püspök állt, aki ugyan maga is teljesen magyar érzelmű volt és alapvetően támogatta a magyar görögkatolikus ügyet, de a szentszéki tiltó rendelkezéseket haladéktalanul kihirdette, s ilyen értelemben nem vonta magára a Szentszék neheztelését. Firczák püspök Rómában csatlakozott a zárandoklathoz, melynek sikere, illetve Emidio Taliani bécsi nuncius állásfoglalása hozzájárult ahhoz, hogy a Rómában gyanakvással kezelt munkácsi főpásztorral szemben a bíborosok megenyhüljenek.

Firczák püspök ugyanis 1901 szeptemberében írt levelében figyelmeztette a Szentszékét arra, hogy a magyar nyelv használata hét vármegyében már több mint fél évszázada gyakorlattá vált, s mind a kormány, mind pedig a sajtó a magyar görög katolikus egyházközségeket az eddigi gyakorlat folytatására ösztönzi. A püspök attól tartott, hogy a szentszéki tiltás határozott érvényesítését az egyház ellenségei a kb. 200 ezer magyar görög katolikus egyháztól való elszakítására fogják felhasználni.¹¹ A Kongregáció arra utasította a Emidio Taliani bécsi nunciust, hogy Firczák püspöktől függetlenül, vizsgálja meg ennek az állításnak a valóságtartalmát és a szakadás veszélyének mértékét. Válaszában a nuncius jelzi, hogy az egyházzszakadás veszélye aktuálisan nem jelentős, de egy határozott szentszéki tiltás esetén a helyzet alapvetően változhat. Figyelemre méltó, hogy a nuncius véleménye szerint a magyar görög katolikusok kérésének van alapja. A legtöbb helyen – írja a nuncius – évtizedek óta, sőt bizonyos egyházközségekben már egy évszázada magyarul végzik a szertartásokat. Ezeken a helyeken az ószláv liturgikus nyelv visszavezetése hatalmas zavarokat okozna. A nép nehezen fogadja el, hogy minden keleti szertartású katolikus közösség használhatja a maga nyelvét csak éppen a magyarok nem. Nem lehet elvárni azt, hogy a nép két-három órán keresztül olyan szertartásokon vegyen részt, melyeken a pap és a kántor egy teljesen ismeretlen nyelven imádkozik. Ha viszont népnyelven végzik a szertartásokat, akkor a nép aktív részvételével lehet számolni. A nuncius végezetül azt javasolja, hogy a Szentszék ne adjon ki hivatalos tiltást, hanem hallgatólagosan tűrje meg az eddig kialakult gyakorlat folytatását.¹²

A nuncius ezzel az állásfoglalással gyakorlatilag Firczák püspök védelmére kelt, s a helyi viszonyok ismerőjeként érzékeltette a Szentszékkel, hogy a munkácsi püspökkel szemben olyan elvárásokat fogalmaztak meg, melyeknek nem felelhetett meg.

11 AAEESS Austria-Ungheria anno 1900–1902. pos. 882. fasc. 394. 74v–76v.

12 AAEESS Austria-Ungheria anno 1900–1902. pos. 882. fasc. 394. 81rv

A magyar görögkatolikus érdekképviselői szervezetek 1910 végén kezdeményezték ismét a kormánynál elvi döntés meghozatalát egy magyar görögkatolikus egyházmegye létesítéséről. Ez az indítvány látszólag eredménytelen maradt. 1911. június 30-án Szabó Jenő a főrendiházban nagyhatású beszédben ismételte meg az alapításra vonatkozó kérést, utalva arra, hogy a magyar görögkatolikus püspökségtől remélik a magyar liturgikus nyelv kialakult gyakorlatának törvényesítését. A kormány nevében válaszoló Zichy János vallás- és közoktatási miniszter jóindulatáról biztosította a magyar görögkatolikusok törekvéseit, de azt az álláspontot hangoztatta, hogy először a magyar nyelv szentszéki elismerésének kell megtörténnie, s csak utána lehet szó az egyházmegye alapításáról.¹³ Talán maga a miniszter sem tudott arról, hogy Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök Ferenc József király megbízásából már áprilisban titkos tárgyalásokat kezdeményezett a Szentszékkel a magyar görögkatolikus egyházmegye felállításáról. Az első kedvező szentszéki reakciók után, Szabó Jenő főrendiházi beszéde idején a magyar kormány már azt kívánta elérni a Szentszéknél, hogy annak hozzájárulását minél előbb a közvélemény elé tárhassa. A magyar görögkatolikusok indítványa ugyanis akkor érkezett meg a kormányhoz, amikor az uralkodóval együtt nagy horderejű törvények parlamenti vitájára készült. Ezek közül kiemelkedett az új véderőtörvény, melynek parlamenti elfogadása kétségesnek tűnt. A politikai pártok támogatásának megnyerése érdekében az uralkodónak szüksége volt egy olyan gesztusra, mellyel a magyar nemzet iránti figyelmét kifejezhette. A magyar görögkatolikusok régi vágyának teljesítésével, melynek nemzeti jellege vitathatatlan volt, az uralkodó megnyerhette a parlament támogatását. Mivel azonban Róma hozzájárulására is szükség volt, az uralkodó először a diplomáciai utak mellőzésével, Lippay Bertalan festőművész, pápai gróf és kamarás közvetítésével érdeklődött a Szentszéknél,¹⁴ majd pedig hivatalosan, de még mindig titokban a miniszterelnök útján indította meg a szükséges egyeztetéseket. A miniszterelnök teljes nyíltsággal feltárta a Szentszék előtt, hogy a magyar görögkatolikus egyházmegye felállításának milyen fontos belpolitikai vonzata van, s az uralkodó mennyire értékelné, ha a Szentszék segítséget nyújtana neki tervei megvalósításában.¹⁵ A Szentszék készen állt teljesíteni az uralkodó kérését, de a kormánytól biztosítékokat várt nem csak az egyházmegye finanszírozása, hanem a magyar liturgikus nyelv tilalma tekintetében is.¹⁶

13 A beszéd a miniszteri viszontválasz szövege: SZABÓ JENŐ: *A görög-katolikus magyarság utolsó kálvária-útja, 1896–1912*, Budapest 1913, 307–317.

14 Lippay megbízása a miniszterelnökség részéről: MNL OL K 26 1915-XXV-2855 II. rész-1042. csomó 2/b.

15 ASV (Archivio Segreto Vaticano) Segr. Stato 1913. rubr. 247. fasc. 1. fol. 5–8v.

16 A tárgyalások részleteihez lásd: VÉGHSEŐ TAMÁS: *A Hajdúdorogi Egyházmegye megalapításának közvetlen előzményei*, ATHANASIANA 35 (2013) 109–121.

Szeptember 5-én a miniszterelnök már arról tájékoztatta Bavona bécsi nunciust, hogy a kérdésben leginkább érdekelt megyéspüspök, Firczák Gyula munkácsi püspök személyesen is kifejezte hozzájárulását a magyar egyházközségek átadásához.¹⁷ A nuncius Firczák püspök megkérdezése után ugyanezt szeptember 11-én jelezte a vatikáni államtitkárságnak. Érdekes, hogy Bavona nuncius hozzáfűzte leveléhez a munkácsi püspök személyes véleményét is. Firczák püspök szerint egy új görögkatolikus egyházmegye létrehozása nem égetően szükséges, viszont nagyon is hasznos, mivel a Munkácsi Egyházmegye hatalmas kiterjedésű. Mivel ígéretet kapott arra, hogy a munkácsi püspökséget semmilyen anyagi veszteség nem éri, nem látott okot arra, hogy ellenezze a kormány tervét. Hozzátette, hogy a határok kijelölésekor esetleg majd tesz észrevételeket.¹⁸

Az egyeztetés része volt a püspöki kar véleményének kikérése is, melyre november 9-én került sor.¹⁹ Három évtizeddel korábban a magyar görögkatolikusokat mélyen lesújtotta a püspökök elutasító álláspontja. Ez alkalommal viszont minden püspök számára nyilvánvaló volt az erőteljes uralkodói akarat, s nem volt kétséges a támogató nyilatkozat megszavazása.

Az új egyházmegyébe sorolandó egyházközségek kijelölése ténylegesen 1912 februárjában kezdődött a Vallás- és Közoktatási Minisztérium, illetve az érintett egyházmegyék képviselői között. Ezeken az egyeztetéseken Firczák püspök személyesen már nem vett részt. Február 5-én levélben arról értesíti a bécsi nunciust, hogy betegsége miatt nem tud bekapcsolódni a tárgyalásokba.²⁰ Ugyanaznapi dátummal főhelynökét, Papp Antalt bízta meg képviselével.²¹ A február 8-án lezajlott tárgyaláson főpásztora nevében Papp Antal vikárius beleegyezik 66 munkácsegyházmegyes parókia átadásába. Az eredeti elképzelésekhez képest négy Zemplén vármegyei parókia – Sátoraljaújhely, Sárospatak, Végardó és Zemplén – megtartását kéri, de végül ezek is a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez kerültek.²² Ezekben a hónapokban Papp Antal egyre nagyobb mértékben veszi át a Munkácsi Egyházmegye vezetését, sőt

17 ASV Arch. Nunz. Vienna busta no. 767. fasc. 2. fol. 43rv.

18 ASV Arch. Nunz. Vienna busta no. 767. fasc. 2. fol. 44–45.

19 A döntésről Csernoch János kalocsai érsek november 23-án értesítette a miniszterelnökséget: „*A felállítandó gör. kath. magyar püspökség ügyében van szerencsém Excellentiádat tisztelteltteljesen értesíteni, hogy a püspöki karnak folyó hó 9-én hozott határozata értelmében a bécsi nuncius urhoz intézendő előterjesztést elkészítettem s azt egyidejűleg a bíboros hercegprímás urhoz aláírás végett elküldöttem. Miként szerencsém volt már Excellentiáddal már szóbelileg közölni, ez uton is ismétlem, hogy a püspöki kar teljesen magáéná tette a magyar kormány álláspontját s ennek én az előterjesztésben nyomatékosan kifejezést adtam. S minthogy a közel jövőben ugyanis szerencsém lesz a bécsi nuncius uraltalálkozni, ott élőszóval is ez irányba fogok működni.*” MNL OL K 26 1915-XXV-2855 II. rész-1042. csomó. 6/a.

20 ASV Arch. Nunz. Vienna busta no. 767. fasc. 2. fol. 106.

21 ASV Arch. Nunz. Vienna busta no. 767. fasc. 2. fol. 109.

22 ASV Arch. Nunz. Vienna busta no. 767. fasc. 2. fol. 121rv.

1912 őszétől egy éven át az újonnan felállított Hajdúdorogi Egyházmegyét is kormányozza.²³

Firczák Gyula munkácsi püspök az egyházmegyéjében élő magyar ajkú és identitású görögkatolikusok ügyét a híveiről való főpásztori gondoskodás szellemében kezelte. Az anyanyelv-használatra vonatkozó igényüket jogosnak ismerte el, s ezért komoly konfliktusokat is kész volt vállalni. Az egyházszervezeti önállóságra való törekvésüket támogatta, ami a román püspökökkel való összehasonlításban különösen is kiemelkedik.

23 A tárgyalások során Papp Antalról rendkívül pozitív kép alakult ki a szentszéki képviselőkben: „*Hivatali kötelességem jelenteni Excellenciádnak, hogy a munkácsi püspök képviselője, aki egy minden tiszteletre méltó, művelt és kifinomult egyházi ember, egészen csodálatra méltó nyugalommal vett részt a vitában és nagy tisztelettel és fűzi lelkülettel szólt mind a Szentszékéről, mind pedig a Szentatyáról*” – írja Rossi-Stockalper ügyvivő Rafael Mery del Val államtitkárnak. Ez a kedvező jellemzés nem maradt hatástalan, hiszen néhány hónap múlva – Firczák Gyula püspök halálát követően – Papp Antal kapott megyéspüspöki kinevezést és szentszéki megerősítést. ASV Segr. Stato anno 1913 rubr. 247. fasc. 1. ff. 116–120v.